

Un taller de mapeig de cos i territori el novembre de 2017

Art a Abya Yala per despatriarcalitzar i sanar

Dones de Guatemala i Bolívia impulsen projectes de transformació contra les violències patriarcals, d'abans i de després del colonialisme, als països de l'Amèrica Central i del Sud

Sagar Malé | @SagarMale

El passat juliol, dones llatinoamericanes van reflexionar a Barcelona -per mitjà d'activitats d'art i comunicació- sobre el combat de les violències patriarcals i les tècniques de sanació a la comunitat i als seus cossos. Ho van fer en el marc del cicle "Comunic-Art front les violències patriarcals", organitzat per l'associació Suds. Prenc la paraula de dues guatemalenques i una boliviana per aquest article. Són feministes d'Abya Yala, el nom que històricament el poble kuna donava al territori americà.

Totes les reflexions i experiències culturals tenien com a denominador comú el "feminisme descolonial", terme inventat per la filòsofa argentina María Lugones que planteja una visió crítica dels feminismes hegemònics, ja que acaben tenint un efecte de colonització cultural als feminismes no occidentals, com en el cas dels moviments de dones d'Abya Yala.

L'activista dominicana Ochy Curiel escriu referint-se als processos de colonització cultural recents (a una publicació d'ACSUR-Las Segovias, descarregable des del web de Suds): "Tot aquest procés va conduir a la institucionalització dels moviments socials a través del sorgiment de les ONG, la irrupció de la cooperació internacional del Nord i la burocratització. Un grup de feministes llatinoamericanes i del Carib van començar a evidenciar aquesta situació, que provocava la pèrdua d'horitzons polítics més radicals i transformadors.

Així doncs, es va anar construint el que es va anomenar *autonomia feminista llatinoamericana*".

María Galindo, art i despatriarcalització

Una de les participacions més contundents en aquestes jornades va ser la boliviana María Galindo, de Mujeres Creando, un moviment feminista que treballa amb les arts de la performance o el grafit i amb publicacions, i que elles mateixes diuen: "Som índies, putes i lesbianes juntes, barrejades i agermanades". Galindo va arremetre sense pietat, i no sense raó, contra tot el sistema de cooperació internacional.

"La categoria de gènere ha patit un procés de banalització i simplificació extremes provocat de manera directa i deliberada per la dinàmica de les ONG i la cooperació internacional. [...] La banalització de la categoria de gènere i el sorgiment de 'l'experta en gènere' van del braçet. Estem davant d'una generació d'expertes que no vinculen la categoria de gènere amb la matriu ideològica del feminisme ni tampoc amb l'anàlisi de relacions de poder patriarcals".

Galindo creu que cal un replantejament del feminisme des de la despatriarcalització. "Ens plantejem la redefinició del feminisme com aquest conjunt de lluites col·lectives i individuals protagonitzades »

» per les dones contra tota classe de manaments patriarcals, a escala planetària, de forma simultània, en diferents èpoques i contextos socials i culturals. [...] Al mateix temps, fa falta combinar aquesta definició amb el que anomenem *feminisme intuïtiu*, que és la desobediència personal de cada dona enfront de la disciplina patriarcal, sigui quina sigui la cultura, edat, classe social o lloc al qual pertanyi. Una desobediència personal no a partir de l'accés a un cos ideològic, sinó a partir de si mateixa i de les seves decisions existencials instal·lades en el seu dia a dia”.

Feminismes indígenes i el territori-cos

L'activista guatemalenca Lorena Cabnal fa una anàlisi complexa del seu substrat cultural indígena i les relacions del patriarcat històric amb el colonial, plantejant les bases del feminisme indígena. Ens resumeix aquests conceptes que basteixen l'edifici d'uns feminismes propis dins les cultures dels pobles indígenes. “Hi ha un patriarcat originari ancestral, que és un sistema mil·lenari estructural d'opressió contra les dones originàries o indígenes. Aquest sistema estableix la seva base d'opressió des de la filosofia que norma l'heterorealitat cosmogònica com a mandat, tant per a la vida de les dones i homes com de la seva relació amb el cosmos. [...] La penetració colonial ens planteja la penetració com l'acció d'introduir un element en un altre, i el colonial com la invasió i posterior dominació d'un territori aliè començant pel territori del cos. [...] Amb això afirmem que el patriarcat originari ancestral es refuncionalitza amb tota la penetració del patriarcat occidental. [...] Amb això afirmo també que van existir condicions prèvies en les nostres cultures originàries perquè aquest patriarcat occidental s'enfortís i es consolidés”.

Unes setmanes abans de les jornades de Suds, es va realitzar el taller “Mapejant els cossos-territoris” (coordinat per Cooperació i que proposava el col·lectiu Miradas Críticas del Territorio desde el Feminismo i on participava Suds). Aquest mapeig és una tècnica sanadora i política en la qual, per mitjà de tallers comunitaris, les dones identifiquen parts del seu cos amb el territori que habiten, cercant a més les pròpies febleses en les quals generen els sistemes d'expropiació massiva de terrenys per part de les empreses extractives.

Cabnal planteja l'origen d'aquesta tècnica d'exploració que engloba allò personal amb les lluites polítiques, i al·ludeix a algunes de les frases dels feminismes occidentals de la segona onada: “Aquest plantejament l'assumim a l'inici com a consigna política, per després donar-li vida a través de continguts que porten a teixir-se com una proposta feminista comunitària des de les dones xinkes. Implica la recuperació conscient del nostre primer territori-cos com un acte polític emancipador i en coherència feminista amb ‘allò personal és polític’, ‘allò que no s'anomena no existeix”.

“En l'última dècada, s'ha incrementat la defensa de la terra i el territori com una consigna política dels moviments indígenes continentals de l'Abya Yala, i lluites importants s'han generat allà on les comunitats s'han aixecat per defensar el que històricament els pertany. No obstant això, una contradicció interna dels moviments de defensa territorial és el fet que les dones que conviuen al territori viuen en condicions de violència sexual, econòmica, psicològica, simbòlica, i cultural, perquè els seus cossos encara segueixen expro-

El mapeig és una tècnica sanadora i política en la qual, per mitjà de tallers comunitaris, les dones identifiquen parts del seu cos amb el territori que habiten

Mural de Mujeres Creando a Paz (Bolívia)

piats. A partir d'aquesta constatació, les dones xinkes hem iniciat un procés històric de defensa del nostre territori-cos”.

Rosa Chávez i Malcom, art i sanació comunitària

Des de la poesia i des del teatre comunitari, les guatemalencques Rosa Chávez i Malcom van mostrar-nos experiències artístiques dins dels feminismes comunitaris de les dones indígenes, amb una aproximació al territori-cos.

De la poesia de Rosa Chávez, la crítica literària Anabella Acevedo diu: “Porta a terme, a través de la paraula, una constant exploració personal que tant toca la temàtica de la identitat cultural com la dels espais més íntims del seu ésser dona, de vegades amb una veu tan estripada i explícita que sacseja fins al lector més experimentat”.

Chávez ens diu: “Soc poeta i la meva activitat artística la porto des de l'activisme, des de l'art per a la transformació social. Per a mi, la poesia té a veure amb la recuperació de la paraula i comparteixo els processos artístics amb grups que treballen per a la recuperació de la veu personal, però també de la col·lectiva, que és part molt important per a les dones. Quan parlo de *col·lectiu* em refereixo al poder dels pobles, les dones, els grups organitzats [...]. En la cosmologia maia parlem des d'allò personal, però també des de la col·lectivitat, entenent el col·lectiu vinculat amb allò comunitari”. “La poesia és la meua columna vertebral com a exercici, però també una manera de col·lectivitzar l'experiència amb accions performatives a l'espai públic i comunitari. I també he trobat altres expressions com el teatre i el vídeo. No considero que faci poesia maia o poesia feminista. Soc maia i feminista i, com a tal, escriu; és feminista o maia perquè jo ho soc. És la meua vida, totes les meves creacions passen pel meu cos i em toca parlar sobre les meves vivències i les meves lluites, i les lluites col·lectives de les quals formo part”.

D'altra banda, Malcom (nom chuj de María Domingo Paiz) és també maia i dinamitzadora de grups de teatre de sanació enfront de les violències sexuals. “Formo part del col·lectiu Actoras del Cambio, una associació feminista que ens dediquem a acompanyar processos de sanació de dones supervivents de violació sexual durant la guerra i en l'actualitat. En els nostres tallers fem exercicis de recuperació del cos de la vida i de l'amor a nosaltres mateixes. D'aquí, tractem de reconèixer què va passar en la història de les dones, a Guatemala com a col·lectiu, però també en la història individual de cadascuna”. “Aquestes històries travessen la vida de totes les dones, i, encara que siguin diferents, n'hi ha moltes que s'assemblen. Busquem com a dones fer sentir que no

em fa vergonya el meu cos, que no necessito castigar el meu cos, que la violació no és culpa meua, sinó que és responsabilitat de l'agressor. Fem accions públiques en les quals es dona a conèixer el nom del violador perquè sentin vergonya i l'atenció recaigui sobre ell. Ell és el violador. Ell és qui ha de ser jutjat i mirat per la societat. A Guatemala els mitjans d'informació centren la informació d'una violació en les dones. Nosaltres pretenem revertir la vergonya”.

“Moltes dones, després d'experiències tan traumàtiques, deien: ‘Em sento morta en vida’. A mesura que els processos de sanació avançaven, moltes d'elles afirmaven: ‘Ara em sento lliure’. N'hi ha una que deia: ‘Jo soc Catarina Gran, ara puc volar com un ocell’. Amb aquesta idea fem els processos de creació d'obres de teatre. Ens permet filar les nostres vivències i com les hem curat passant del dolor a l'alegria. Fer consciència social i dir que la violència sí que va passar, i poder recuperar la confiança en nosaltres mateixes”, conclou Malcom. ●

Arde vagina seca
clitoris vencido
saliva espumosa
gemidos calculados por minuto
lubricando las culpas
raspa el cuerpo ausente
arde clitoris hinchado
pedacito de nadie
arde, lástima,
esta soledad tan seca.
(Rosa Chávez)

Nos quitan la cabeza y el corazón sigue latiendo
nos arrancan el pellejo y el corazón sigue latiendo
nos parten a la mitad y el corazón sigue latiendo
beben nuestra sangre y el corazón sigue latiendo
estamos criados para latir sin descanso.
(Rosa Chávez)

MÚSIQUES SENSIBLES

MARIA ARNAL I MARCEL BAGÉS 18/10 · Palau de la Música Catalana	CARMEN BOZA / INTANA 09/11 · Petit Palau
ROGER MAS / JOE DOLMAN 10/11 · Petit Palau	GEMMA HUMET / ALIDÉ SANS 16/11 · Petit Palau
EL PETIT DE CAL ERIL 21/11 · Petit Palau	XOEL LÓPEZ 17/11 · Petit Palau
LONDON COMMUNITY GOSPEL CHOIR 23/11 · Petit Palau	

MUSIQUESENSIBLES.COM